

Spreeuwen en Sperwers

Plet van den Munchhof

Foto's: Martien van den Munchhof.

Tientallen malen had ik reeds een Sperwer gezien en verschillende keren wolken Spreeuwen. Maar op de avond van 5 november 1974 kreeg ik voor de eerste keer gelijktijdig een Sperwer en een spreeuwenwolk te zien. Dat was bij het Schaatswater van Van Rhee, een enkele hectaren groot, tot de gemeente Venray behorend ven in staatsnatuureservaat 'Castenrayse Vennen'. Het Schaatswater is voor het overgrote deel met riet begroeid en dat riet hadden de Spreeuwen die novemberavond zoals wel vaker als hun slaapplaats uitgekozen. Terwijl de Spreeuwen met uitgebreide landingsmanoeuvres bezigwaren, verscheen, volkomen plotseling, de Sperwer. De Spreeuwen formeerden ogenblikkelijk een dichte wolk zoals er op foto 2 een te zien is. De Sperwer kreeg echter een Spreeuw te pakken en vloog met deze (schreeuwende) prooi een broekbos in.

Op 21 oktober 1978 kreeg ik ongeveer een kilometer ten westen van de Castenrayse Vennen iets dergelijks te zien. Ik fietste toen over een weg langs een nertsfokkerij. Vlak vóór mij zag ik een Sperwer in de loofhoutsingel rondom de fokkerij een Spreeuw vangen. Met z'n krijssende prooi vloog de stootvogel -zonder mij te zien- de droge bermsloot in. Ik reed vlak langs de sloot, waardoor de Sperwer de Spreeuw verschrikt losliet. De Spreeuw vloog (nog steeds schreeuwend) terug naar de singel. De Sperwer naar een eik in een weiland.

In november 1979 vertelde mijn broer Martien mij, dat in het Schaatswater van Van Rhee weer elke avond zeer grote aantallen Spreeuwen kwamen overnachten. Op 17 november 1979 ging ik naar het ven. Toen ik er om 16.35 uur (een minuut of twaalf vóór zons- ondergang) arriveerde, was mijn broer er toevallig ook. Er vloog al een kleine wolk Spreeuwen rond boven het ven en de omgeving daarvan. Telkens sloten kleine groepjes zich bij de hoofdmacht aan, waardoor de wolk groter en groter werd. Af en toe rekte de wolk zich uit tot een lange slurf, terwijl zich ook herhaaldelijk kleine groepjes tijdelijk van de hoofdmacht afscheidden. Foto 1 geeft een beeld van een deel van de spreeuwenwolk. In het Schaatswater waren verschillende Sperwers aanwezig. Een keer of vijf zagen wij zo'n Sperwer proberen, een Spreeuw te vangen uit de overvliegende wolk en zeker twee keer had de betreffende Sperwer daarbij succes. Telkens wanneer er een Sperwer in de lucht verscheen, dan verdichtten de Spreeuwen hun wolk sterk (foto 2) en meestal splitste de groep zich in tweeën. Als de stootvogel weer in een boom zat, werd de oude vliegformatie (één grote, losse wolk) weer hersteld. Toen wij op de Visheuvel (een eiland in het ven) stonden, streek een Sperwer zo'n drie meter van ons af naar in een berk, nadat hij vergeefs achter een Spreeuw aan had gezeten. Ogenblikkelijk zag de stootvogel ons, waarna hij weer op de wieken ging. Het ruisende geluid van de steeds weer overvliegende Spreeuwen was zeer indrukwekkend. Gallacher (1978) beschrijft het aldus: 'Het geluid van de ontelbare vogelvlugeltjes en van het massale gekwetter maakt een onvergetelijke indruk op

ieder die het eens gehoord heeft. Het lijkt nog het meest op het geraas van een enorme waternaval, of ook wel op een locomotief die stoom afblaast, maar eigenlijk is het een geluid zonder weerga'.

Om 17.07 uur (dus 20 minuten na zons- ondergang) begonnen de inmiddels gigantische aantallen Spreeuwen met de landingen in het riet van het Schaatswater. Het landen gebeurde niet in één keer. Er streken verschillende groepen Spreeuwen na elkaar neer. De meeste vogels landden in het riet, maar er gingen er ook in struiken en bomen zitten. Blijkbaar werd er vooral in het riet behoorlijk gekibbeld om een goede zitplaats, want er werd zeer druk gekwetterd, terwijl veel Spreeuwen nog een of enkele meters vlogen om een nieuw plekje op te zoeken.

Op 24 november 1979 bezocht ik de rietvelden van het Schaatswater weer. Van 16.15 uur tot 16.25 uur wachtte ik tevergeefs op Spreeuwen. Toen werd de kou me te bar, waarna ik huiswaarts fietste. Maar toen ik na enkele honderden meters stopte en omkeek, zag ik (om 16.30 uur) een troepje Spreeuwen in oostelijke richting het Schaatswater over vliegen. Ik reed weer terug naar het ven en zag nu vele troepjes Spreeuwen in oostelijke richting vliegen. Ongeveer boven het gehucht Klein Oirlo sloten ze zich tot een wolk aan. Ofschoon ik al vreesde dat de vogels daar een nieuwe slaapplaats hadden, fietste ik toch naar het Schaatswater. Om 16.38 uur was ik bij de oostelijke punt van het ven.

Ik was niet de enige die de Spreeuwen opwachtte. Vlakbij mij zat namelijk al een Sperwer klaar in een Canadese populier. Boven het Schaatswater vloog een klein troepje Spreeuwen rond. Plotseling verscheen de wolk, die tot op dat moment boven Klein Oirlo had gevlogen. Ze ging nu tussen het ven en het dorp Castenray vliegen. De kleinere groep -en ook andere troepjes- sloten zich aan. De Sperwer dook uit de boom omlaag, scheurde vrij laag over een akker naar de wolk, trok steil omhoog en achtervolgde secondenlang één krijssende Spreeuw. De Spreeuw dook met vele bochten omlaag en ontsnapte uiteindelijk aan de klauwen van de Sperwer. De rest van de Spreeuwen had meteen de formatie

Foto 1: Beeld van een deel van een spreeuwenwolk.

Foto: Martien van den Munckhof.

sterk verdicht (zoals de wolk van foto 2), toen de stootvogel was verschenen. De Sperwer vloog even terug naar de populier maar al gauw vloog hij weg. De Spreeuwen bleven nog even rondvliegen tussen het ven en Castenray, terwijl nieuwe groepjes zich bleven aansluiten. Meestentijds vlogen de vogels in één, min of meer discussvormige wolk (zoals die van foto 1), doch soms scheurde de formatie uiteen in verschillende troepen en even werd een honderden meters lange slurf gevormd. Het was een schitterend schouwspel. Rond 16.43 uur liep ik naar de Visheuvel en ongeveer tegelijkertijd gingen de Spreeuwen ook vrijwel uitsluitend boven het Schaatswater vliegen. Ik zag minstens drie Sperwers, die vaak vanuit de bomen op de Visheuvel of vanuit een rij Canadese populieren uitvallen naar de Spreeuwen deden. Ook verplaatsten de Sperwers zich vaak laag over het riet van de Visheuvel naar de populieren of omgekeerd, wellicht met de bedoeling een betere aanvalshouding te verkrijgen. Aangezien de Sperwers eerder dan de Spreeuwen in het ven waren, mogen we aannemen dat deze stootvogels als het ware op hun eten zaten te wachten!

Om 16.48 uur landde het eerste troepje Spreeuwen. Terwijl dit gebeurde, vielen de Sperwers aan. Wat daarna gebeurde, is bijna niet te beschrijven. Liefst drie Sperwers verschenen gelijktijdig in de lucht, doch één van deze drie had net een uitval achter de rug en vloog over het ven in zuidelijke richting.

De beide andere Sperwers (een mannetje en een wijfje) vielen ieder vanuit een andere hoek de spreeuwendzwerm aan. De zwerm scheurde uit elkaar en verschillende wolkjes vluchtten van elkaar weg, zich ieder sterk verdichtend, van de snelheid opvoerende en scherpe wendingen makend. De Sperwers achtervolgden elk een krijgende Spreeuw. Het mannetje kreeg zijn prooi niet te pakken. Het wijfje

slaagde er echter na een lange, woeste achtervolging, met vele wendingen, in haar prooi uit de lucht te plukken. Ik stond op dat moment onder aan de Visheuvel in het riet. De Sperwer kwam van tientallen meters afstand met de Spreeuw in de klauwen recht op mij af gedoken, mijn kijker daarbij tot een overbodig hulpmiddel makend. De vogel scheerde rakelings over mij heen en landde enkele meters achter mij in een boom. Meteen daarop gierde de mannetjes Sperwer voorbij; deze streek bij het wijfje neer en probeerde de Spreeuw weg te pikken! Het wijfje vloog vervolgens - hardnekkig achtervolgd door het mannetje - het ven over, naar een van de populieren. De Spreeuwen hadden intussen weer één wolk gevormd en om 16.53 uur landde weer een deel van de Spreeuwen. Tijdens die landing sloegen weer twee verschillende Sperwers toe. Daarna kreeg 10 minuten lang geen Spreeuw nog kans om te landen. Keer op keer verstoorden Sperwers het landingsproces en bovendien vloog twee maal een Buizerd rakelings langs de wolk in westelijke richting (het waren duidelijk twee verschillende Buizerden; een lichtgekleurde en een donkere). Voor zover ik kon zien lieten beide stootvogels de Spreeuwen met rust. Om 17.07 uur landde de derde groep Spreeuwen, even later de vierde en om 17.10 uur de vijfde en laatste. Dat landen ging steeds op ongeveer de zelfde manier. De compacte, min of meer bolvormige wolk werd langwerpiger, waarna het ene uiteinde lager ging vliegen en aan de landing begon. Terwijl de hele langgerekte troep nu als een soort wijzer van 'n klok rond bleef vliegen om een bepaald punt heen, bleven in dat middelpunt Spreeuwen met veel gedruis neerstrijken. Op een gegeven moment (meestal als er een of meer Sperwers toesloegen) brak de 'wijzer', waarna de tot de wijzerpunt behorende Spreeuwen weer snel een dichte, bol-

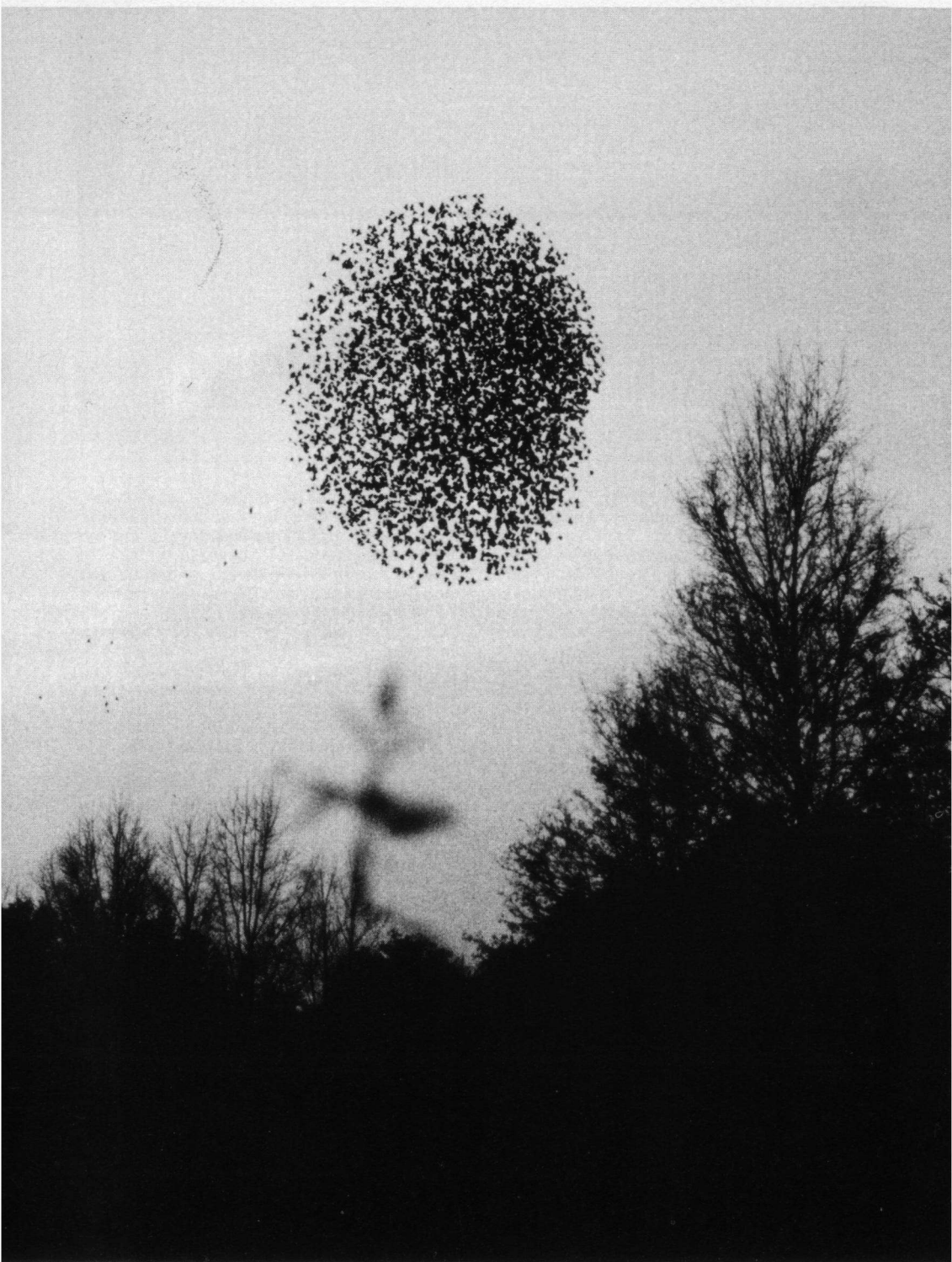

Foto 2: Spreeuwenwolk concentreert zich tot een compacte bolvormige wolk om zich beter tegen Sperwers te kunnen wapen-
nen.

Foto: Pieter van den Munckhof.

vormige formatie vormden, terwijl de meeste andere Spreeuwen die oorspronkelijk al aan de landing waren begonnen, ook werkelijk neerstreken. Maar er waren ook enkele wijfelaars, die oorspronkelijk tot de landende groep behoorden, maar die met razende vaart toch nog gauw aansluiting met de nog vliegende wolk zochten. Zelfs waren er Spreeuwen die al geland waren, maar toch weer opvlogen en zich bij de wolk aansloten! Dergelijke vogels waren soms de klos, omdat juist zij door de Sperwers fel op de huid werden gezeten. Nadat alle Spreeuwen om 17.10 uur in het riet, in bomen en struiken waren geland, verplaatsten tientallen vogels zich nog, soms vele meters.

Wanneer wij de waarnemingen van 17 en 24 november 1979 vergelijken, dan valt op dat de Spreeuwen op 24 november relatief veel eerder begonnen met de landing, maar dat ze ook veel langer over het land deden. Op 17 november begon de landing 20 minuten na zonsondergang en was ze binnen een minuut of drie voltooid. Ze begon op 24 november al 9 minuten na zonsondergang, doch duurde op die dag niet minder dan ongeveer 22 minuten, dus ongeveer zeven maal zo lang! Wellicht was de veel grotere stootvogelactiviteit van 24 november daar de (hoofd)oorzaak van.

Niet alleen in de Castenrayse Vennen, maar ook op een tweetal andere plaatsen heb ik op Spreeuwen jagende Sperwers in actie gezien. Op 17 februari 1980 vloog in Evertsoord (gemeente Sevenum) om 8.20 uur een Sperwer vlak voor mij een weg over, met een Spreeuw in z'n klauwen. En op die zelfde dag zag ik (om 9.15 uur) aan de rand van staatsnatuurservaat 'Groote Peel', bij de weg Berg (gemeente Meijel), een Sperwer een wolk van enkele duizenden Spreeuwen nazitten. Deze Sperwer ving echter bot en verdween in de Peel.

■ P. van den Munckhof, Parkweg 50, 6511 BH Nijmegen.

LITTERATUUR:

Gallacher, H. (1978): De Spreeuw. Utrecht.

De Gouden Kraai voor Natuurmonumenten

De Stichting Kritisch Faunabeheer heeft op 23 februari een 'rijdende jaarvergadering' gehouden. In het kader van het ganzenjaar 1980 was besloten de jaarvergadering te houden in de vorm van een excursie naar de ganzengebieden in de Flevopolders. In aanwezigheid van 250 donateurs en sympathisanten heeft de voorzitter, drs. H.P. Gallacher, zijn jaaroverzicht gepresenteerd en De Gouden Kraai uitgereikt aan de directeur van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland, ir. E.P.L. Hessels. Natuurmonumenten kreeg deze prijs voor het onlangs geformuleerde standpunt over de jacht in haar terreinen. Dit houdt een aanzienlijke beperking voor wat betreft het aantal soorten waarop in de toekomst nog gejaagd zal mogen worden.

Ook in het jaaroverzicht van de voorzitter stond de gans centraal. Met de organisatie van het ganzenjaar wil de stichting bereiken dat het publiek doordrongen raakt van de grote verantwoordelijkheid die op Nederland rust als belangrijkste pleisterplaats voor wilde ganzen.

De jacht op deze vreedzame dieren is niet nodig en gaat gepaard met wreedheden. Zo werd vastgesteld dat bij ganzenjachten in de polder Mastenbroek bij Zwolle de meeste ganzen niet op slag werden gedood, maar werden aangeschoten en urenlang op de grond bleven liggen terwijl de jacht gewoon doorging. Ooggetuigen hebben gezien dat ganzen bij de hals rondgeslingerd werden of met de kop tegen de grond geslagen.

Voorzitter Gallacher citeerde uit een brief van minister Van der Stee, dat deze bereid was de jacht op ganzen onmiddellijk te sluiten 'in calamiteuze omstandigheden'. Aangezien de stichting van mening is dat de ganzenjacht inderdaad rampzalig is, deed zij een dringend beroep op de minister de jacht dit jaar niet meer te openen. Een motie van die strekking werd unaniem aanvaard.

Vereniging tot Behoud van het IJsselmeer

In de strijd tegen het droogmaken van de Markerwaard heeft de Vereniging tot Behoud van het IJsselmeer een actie op touw gezet om een groot aantal belangstellenden de gelegenheid te geven deel te nemen aan de inspraak over de Markerwaard. Bij de vereniging zijn daartoe briefkaarten verkrijgbaar die men na ondertekening kan zenden aan de Minister van Verkeer en Waterstaat en aan de Tweede Kamerfracties. Door middel van deze briefkaarten spreekt men zich dan uit tegen de drooglegging van de Markerwaard.

De redactie wil deze actie graag bij de lezers aanbevelen.

De kaarten zijn verkrijgbaar aan het adres van de vereniging: Postbus 1, 1135 ZG Edam, tel. 02993 - 71351.

De Nederlandse landschappen

De formule van veel kleurenillustratie met in verhouding weinig tekst blijkt toch goed aan te slaan. Dat bewijst het boek over de Nederlandse landschappen. In het totaal is Nederland in 23 gebieden verdeeld die alle door verschillende auteurs zijn beschreven. De uitgezochte landschapsfoto's bij elk hoofdstuk geven een prachtige weergave van de beschreven gebieden.

Naast een bron van informatie bevat het boek ook een waarschuwing die zegt dat wij niet kunnen blijven doorgaan met het doen van aanvullen op natuur en landschap. Een bijzonder aardig bezit voor een bijzonder lage prijs.

Onder begeleiding van M.F. Mörzer Bruijns en R.J. Benthem, foto's van Jan van de Kam en een voorwoord van G.C. Wallis de Vries: Spectrum Atlas van de Nederlandse Landschappen. 272 pag., honderden kleurenfoto's, tweede druk.